

El turisme de les coves de les Illes Balears a l'actualitat

PEP LLUÍS PUIG NIGORRA

*Llicenciat en Geografia
Universitat de les Illes Balears*

Resum

Les Illes Balears, sobretot Mallorca, compten amb una gran quantitat de coves, cavitats i grutes que són visitades des de molt abans de l'arribada dels turistes. La gran majoria es troben en ambients càrstics de materials calcaris o dolomies que, gràcies a la seva dissolució, són essencials per trobar les peculiars morfologies i aquests magnífics paisatges subterranis. A través d'aquest text es fa una breu aproximació a com, actualment, les coves són aprofitades i explotades com a producte turístic. Qualcunes són molt conegudes pel turisme de masses, però d'altres entren dins els recorreguts de l'anomenat turisme actiu.

Paraules clau: turisme cultural, natura, coves, carst, Illes Balears.

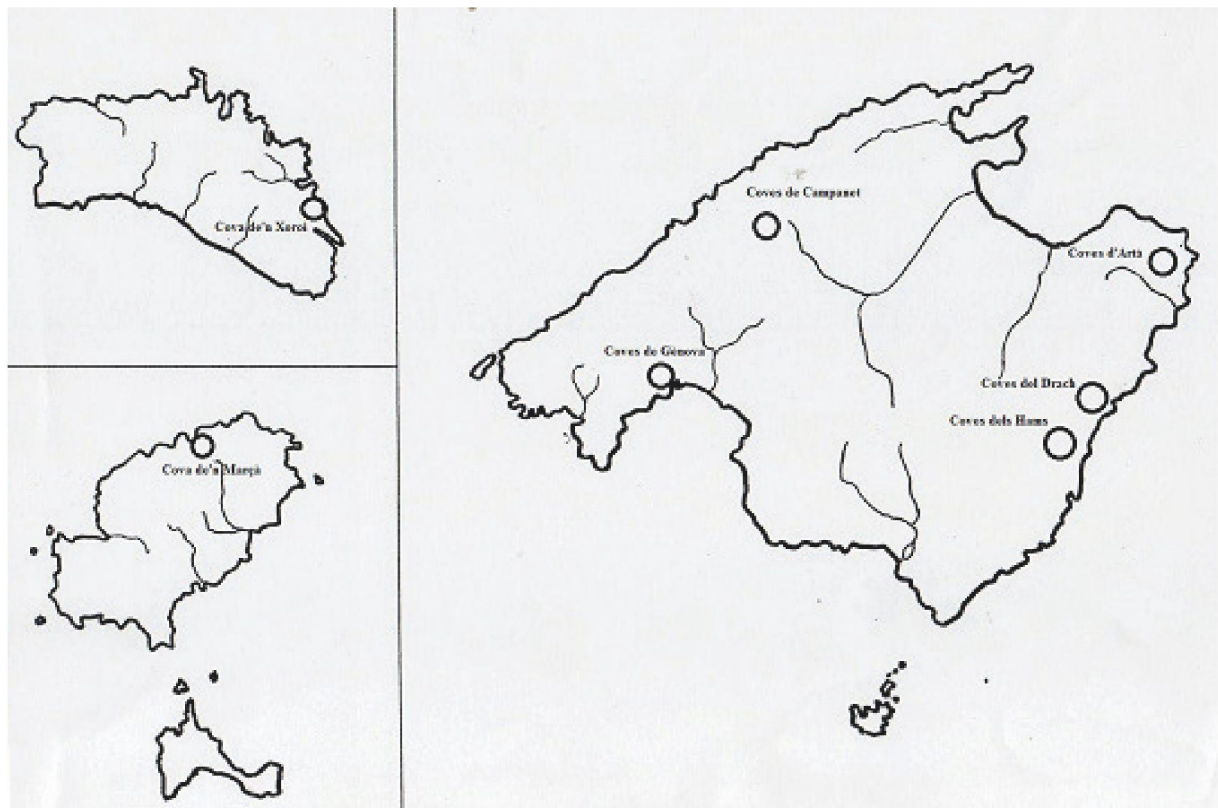
Abstract

The Balearic Islands, particularly Mallorca, have a lot of different types of caves which are very popular even before of the arrival of the tourists. The vast majority are located in karstic limestone or dolomite environments, as a result of its dissolution, essential to find the morphologies and these great underground landscapes. Through this text we offer an approach of how, nowadays, these caves are exploited as a tourist product. Some of these, are well known by mass tourism, but other are part of routes within the so-called active tourism.

Keywords: cultural tourism, nature, caves, karsts, Balearic Islands

1. Antecedents

Parlar del turisme de Coves no és un tema recent sinó que es remunta uns segles enrere. La idiosincràsia natural i científica de les mateixes ja cridava l'atenció a la meitat del segle XIX. Per exemple les Coves d'Artà i del Drach ja eren conegudes pels viatgers romàntics que recomanaven visitar-les pel seu encant. En aquest sentit destacar la figura de l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria que al seu *Die Balearen* parla d'aquests llocs i que fou clau per a la investigació d'aquests espais ja que pagà visites a Mallorca d'espeleòlegs per estudiar a fons les coves del Drach de Manacor.

1. Elaboració pròpia.

Abans de l'arribada massiva de turistes a les Illes Balears als anys 60, el turisme de les coves ja hi era present. A part dels viatgers romàntics, les visites monàrquiques, l'interès científic de les coves i l'impuls del turisme a principis del segle XX, suposà una propaganda important d'aquestes coves. Prova d'això és l'exemple de les Coves d'Artà on al 1912 s'edità un full – guia per visitar-les. Per tant és a principi del segle XX quan hi ha veritablement una febre pel turisme de coves. Ja arribats a mitjans segle passat, amb l'arribada massiva de turistes, ja parlem d'un turisme estable.

També en aquest sentit, en arribar als anys 80 ja hi ha hagut una visita considerable de turistes i aquests emplaçament van guanyar en fama. Per tant ja entrats als anys 90, el turisme de coves esdevé una costum de turistes, seguida de les visites a la Seu de Mallorca o viatjar amb el Ferrocarril de Sóller.

2. Estat de la Qüestió

Per tal de conèixer l'estat actual d'aquestes coves, convé primer reconèixer quines són les més conegudes i visitades i quins usos actualment ofereixen així com les perspectives de futur. Més endavant explicarem un altre tipus de coves que no tenen tant de "boom" però que també són d'interès (Cova dels Estudiants)...

Seguint un ordre per Illes, començarem primer per Eivissa on es troba la Cova de Ca'n Marçà.

2.1 Ca'n Marçà

Situada al Nord d'Eivissa, més concretament al Port de Sant Miquel, trobem aquesta gruta de més de 100.000 anys originada per falles tel·lúriques. El Port és un dels nuclis turístics més importants d'Eivissa que pertany al terme municipal de Sant Joan de Labritja. Posseeix una gran oferta hotelera i de restauració i regala unes grans vistes a s'Illa des Bosc.

La Cova fou descoberta per contrabandistes de la zona que accedien a ella per una obertura situada a 10m sobre el nivell del mar. Als anys 70, un espeleòleg belga anomenat Jean Pierre Van der Abeelle va visitar la Cova i va recomanar a la propietat que conservés i protegís l'entorn. Uns quants anys més tard la família que s'encarregava la va condicionar recuperant les cascades i serpentins d'aigua que existien. També es posaren llums i sons que ajuden més a harmonitzar-se amb el paisatge.

La part visitable de la Cova es divideix en dues parts:

- Un passeig exterior per sobre els penya-segats que condueix a la boca inferior d'entrada on hi ha la tenda i la cafeteria.
- El recorregut interior d'una extensió de 350 metres i que dura uns 35 minuts.

A la seva pàgina web es mostren en detall diferents opcions per poder visitar així com també poder comprar les entrades i realitzar diferents activitats. Gaudeix d'una gran oferta complementària.

2.2 Coves de Gènova

Caverna d'uns 150m de recorregut situada a Gènova, dins el terme municipal de Palma. Aquest barri té una extensió d'unes 81,5hc i té una població d'aproximadament 2000 habitants.

Pel que fa a les coves en si, cal dir que la cavitat respecte a l'entrada té 20,5m de desnivell i hi destaquen una gran diversitat d'espeleotemes, com per exemple els coral·loides. A part d'això cal dir que hi ha espècies interessants que viuen dins aquest hàbitat. Proliferen els crustacis *Iberohathynella fagei* i *Anaphiloscia simoni*, així com el miriàpode endèmic *Zophoproctus pagesi*.

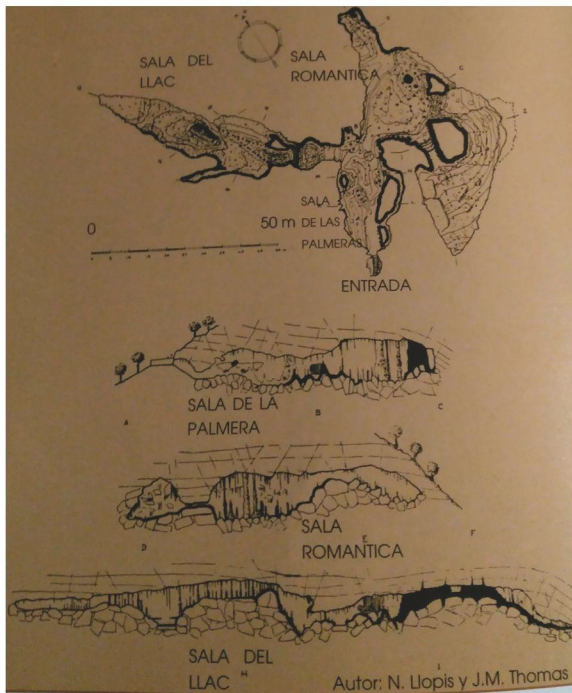
Foren descobertes l'any 1906 per Don Gabriel Juan Salvà quan excavava una cisterna i entrats als anys 30 condicionaren les instal·lacions i hi varen posar el llum. A finals dels anys trenta i quan ja acabava la reconstrucció, es van trobar restes del *Myotragus balearicus*.

2.3 Coves de Campanet

Situades al Piémont de la Serra de Tramuntana, a la comarca del Raiguer de Mallorca, reben el nom

2. Museu Balear de Ciències Naturals.

3. Quadern informatiu Coves de Campanet.

Pel que fa al seu interior, com es veu a la fotografia següent, es poden observar 3 sales: Sala de la Palmera, Sala del Llac i Sala Romànica.

L'entrada al recinte és proper a la Sala de les Palmeres que obri camí cap a la resta de galeries. A la Sala del Llac es pot veure una morfologia típica de les galeries, un gour –un petit embassament natural format a les coves per precipitació de carbonat càlcic. Finalment a la Sala Romànica que trobem en acabar el recorregut, destaquen una gran quantitat de columnes i estalagmites.

Aquestes tres sales són només la base del recorregut, ja que dins elles hi ha tot una sèrie d'elements interessants, mostres i formes sinuoses dignes d'admirar.

Avui dia és important pels diferents recursos turístics, tenir un enllaç *on line* per donar-se a conèixer, vendre entrades anticipades i oferir als visitants / turistes distintes opcions a part de la visita pròpiament dita. Les Coves de Campanet compleixen molt bé les consideracions de donar-se a conèixer a nivell *on line*. A la seva pàgina web es permet conèixer les diferents sales i espais, comprar entrades i veure la diversitat d'ofertes que es poden fer com per exemple: fer anuncis de propaganda, fer pel·lícules / cinema o es permet casar-se en els seus paratges tan emblemàtics.

2.4 Coves d'Artà

Les Coves d'Artà estan situades al litoral del terme municipal de Capdepera, un poble costaner que pertany a la comarca del Llevant de Mallorca, format per quatre nuclis: Canyamel, Cala Ratjada, Cala Mesquida i sa Font de Sa Cala. Té una extensió aproximada de 54,90 km² i una població de 12.000 habitants.

Segons els llibres d'Història, es creu que el primer que va explorar dites coves fou un eclesiàstic anomenat Mossèn Juan Garau i Serra, entre els anys 1806 i 1808. Tot i que s'hi han trobat inscripcions dels segles XVI i XVII.

Franquejada l'entrada per un gran escala construïda l'any 1860 quan la reina Isabel II visità l'illa, s'accedeix a la Sala d'Entrada amb estalactites i estalagmites de diverses formes i extraordinàries proporcions que pengen d'una gran volta. Més endavant trobem la Sala de les Columnes, on hi ha formes naturals d'una tipologia semblant a l'art gòtic. Més endavant trobem la Sala de la Reina de les Columnes, on hi ha una columna de vint-i-cinc metres d'alçària. A l'extrem oposat d'aquesta sala hi ha un forat bastant rodejat d'amples cortines de pedra, conegut amb el nom de dosser. A part d'aquestes que s'han comentat n'hi ha d'altres molt interessants com són les de l'Infern, la del Teatre, la Obra Fina de Mallorca, la Sala de les Banderes o la Sala de les Campanes.

Igualment com les altres Coves, a la seva pàgina web també ofereixen altres opcions a part de la típica visita, així com també donar nocions per a l'hora de comprar l'entrada. Hi ha descomptes si s'imprimeix abans un cupó i també es dona l'opció de comprar una excursió... Per tant també veiem com en aquestes tipologies turístiques no només ofereixen la visita sinó també complementar l'oferta.

2.5 Coves del Drach

Pel que fa a aquestes coves cal dir que estam davant de les coves més visitades de totes les illes Balears. Situades al port de Manacor, Porto Cristo, ens ofereixen l'oportunitat de gaudir d'un entorn extraordinari. La zona del Port és la segona població més gran del terme municipal. Té una badia oberta cap sud-est i sembla gairebé tancada per la dreta per un gran penyal, Es morro de sa Carabassa. A part del seu espai natural, la zona també destaca per la seva activitat comercial i turística essent una de les més reconegudes de l'illa.

En referència a les Coves pròpiament, cal dir que ja al segle XIX tant personatges il·lustres com l'Arxiduc Lluís Salvador així com destacats espeleòlegs parlen dels encants de dites coves. A *Die Balearen* quan parla de Manacor, tracta d'una zona on pujant per petites muntanyetes s'arriba a una galeria i primer es troba la Cova Negra. Més endavant parla de les diferents Coves que la conformen.

Segons alguns autors hi hauria una relació entre l'Arxiduc Lluís Salvador i els espeleòlegs que van investigar les coves. Segons es comenta l'Arxiduc pagà estudis geològics a les Coves del Drach com fou Eduard A. Martel, el que té el seu nom dedicat a un llac.

Ja més en si, cal dir que a les Coves hi ha 23 elements importants a destacar, com per exemple la Cova Lluís Salvador, la Cova de Sa Bandera, la Sala de la Inquisició. A part cal dir que una gran part de la visita es fa amb barca i el turista pot gaudir d'un gran paisatge interior.

Com hem dit anteriorment a les altres grutes balears, les Coves del Drach tenen una plana web molt interactiva i interessant que ja t'enamora quan t'explica tot el que pots veure a les seves instal·lacions. A part es pot fer la compra *on line*, hi ha l'oferta de concerts i a part ven molt bé la idea de l'oferta complementària, ja que a part de visitar les Coves es poden fer voltes amb barca, submarinisme, visites a la fàbrica de Perles Majorica, gaudir de les platges de l'entorn. Per tant un altre forma de vendre el producte i fer un turisme més tranquil.

2.6 Coves dels Hams

No molt enfora de l'anterior trobem les Coves dels Hams. Aquestes foren descobertes per l'espeleòleg Don Pedro Caldentey Santandreu quan cercava ònix, una peça molt cercada per la zona.

- Les Coves sobretot es divideixen principalment en tres:
- Cova Rodona: on s'hi alberga un jardí botànic i s'hi fan espectacles de tota mena: concerts, actuacions...
- Cova Blava: A la "Cova Blava" -nova atracció des 2015- el documental "Descobrint el passat" ens introdueix a la història de Mallorca, els seus primers habitants, la formació de les Coves i el seu extraordinari descobriment. Podran admirar la nova i espectacular il·luminació led, les "Columnes de Sanson", les "Planes de Fra Mauro" i el "Vallejo de l'Infern", en el auditori gaudiran amb "GENESIS, -La història de la vida-", un Time lapse audiovisual vertiginós, des del Big - Bang fins al dia d'avui, en una projecció gegant sobre la pròpia roca mil·lenària de la Cova.
- Cova Clàssica: Formada per 12 galeries que són també una de les més visitades de les Illes Balears.

2.7 Cova d'en Xoroi

Al municipi d'Alaior i més concretament a Cala en Porter hi trobam aquest reclam turístic que ha esdevingut important al darrers temps. Per posar-nos en situació convé explicar una mica l'encant d'aquesta cova. Envoltat d'un paisatge abrupte i de penya-segats es troba aquesta cova que duu implícita una llegenda que la fa més rica:

«Aquests penyals que l'aire marí perfuma, guarden en la seva imponent bellesa la llegenda d'una història d'amor. Xoroi, home d'ignot passat que va arribar per mar, ningú no sap com, possiblement únic supervivent d'algun naufragi, es va refugiar a la cova.

Les cases de camp dels voltants sofriren freqüents pillatges. D'una d'aquestes cases va desaparèixer un dia una bella noia a punt de casar-se. Van passar mesos, anys... Res més es va saber de la jove desapareguda. Un dia d'hivern, la illa es va cubrir d'una insòlita nevada. A la neu hi van aparèixer sospitoses petjades.

Homes armats seguint les petjades van baixar a la cova. A la gruta hi van trobar un home, una dona i tres fills fruit del seu amor. Xoroi en veure's rodejat i impotent es va llençar al mar seguit del seu fill major. El mar que l'havia portat, es va tancar sobre ells, guardant el misteri de la seva vida. Desconsolats, la dona i el seu fill van ser traslladats a Alaior o van viure i tenir descendència».

Per tant aquesta Cova es diferent a les altres i té un és totalment comercial dedicat a un negoci de restauració on de dia hi ha a un espai de cafè, tertúlia i vistes al mar i de nit postes de sol, *chill out* i música a la lluna plena o mirant el mar.

El cert és que totes aquestes Coves tenen un encant natural i litològic que s'ha vist reforçat pels diferents usos que els poden donar més nom. És el mateix que avui dia fan museus, casals de cultura, jardins botànics per, a part d'obtenir ingressos, donar a conèixer els seus espais tant a turistes com a altres persones.

2.8 Altres coves

A part de les Coves que hem vist al llarg de l'article, cal dir que n'hi ha una gran quantitat que tot i no ser d'un ús turístic com el coneixem avui dia, si que reben visites d'un turisme més actiu que demana aventures de risc a la natura.

Parlem per exemple de:

- Coves del Pirata - Cova des Pont situades a Manacor. Es realitzaren visites i exploracions interessants entre 1897 i 1920.
- Cova dels Estudiants situada al terme municipal de Sóller. Es realitzaren diverses visites als anys 30 (abans de la Guerra Civil espanyola).
- Coves del Pilar situades a Palma. Es realitzaren diverses visites i exploracions a l'any 1934.
- Avenc de Son Pou situat al terme municipal de Santa Maria del Camí. Cal dir que durant tot el segle XX s'han realitzat visites i exploracions.
- Cova de ses Meravelles situada al terme municipal de Bunyola, foren visitades i analitzades científicament entre els anys 1934 - 1951
- Cova Tancada situada al terme municipal d'Alcúdia – no es coneix l'any descobriment.
- Cova de s'Aigo Ciutadella i foren visitades i analitzades científicament entre els anys 1960-1970.
- Cova Santa situada a Sant Josep. Es realitzaren diverses visites i exploracions entre els anys 1960-1980.

Moltes d'aquestes coves que s'han citat anteriorment, han sofert millores que els han permès ser visitables i que requereix de poc cost de manteniment. Parlem de obertura de nous camins, il·luminació, túnels d'accés, camí esglaonat d'accés...

Moltes d'aquestes són més reconegudes a través d'esports de muntanya, clubs d'escalada i també per grups d'investigació degut a la presència d'endemismes que es troben a les coves. També s'ha de dir que gent voluntària, agents de Medi Ambient s'encarreguen del manteniment de Coves i és gràcies a ells que les Coves segueixen. Aquí entrem en el debat si aquestes Coves haurien d'estar així per sempre o anar-se modernitzant.

Per tant és interessant saber, després de tot, quines han estat les conclusions que hem tret respecte en aquest article. Les podeu trobar a la pàgina següent.

3. Conclusions

Un cop s'ha observat i analitzat aquest tema, podem dir una sèrie de punts a tenir en compte que poden ser interessants.

1. Hi ha un potencial de Coves molt important al llarg de totes les Illes Balears, les quals tenen molts visitants donada la important campanya de propaganda turística que s'ha fet al llarg dels anys i s'ha convertit amb una tradició a visitar.
2. La singularitat de cada una és un detall que fa més interessant la visita, a part de tenir un potencial en espècies endèmiques que també són dignes d'estudi pels experts. I que també poden moure molts diners, ja que és un turisme compromès amb l'entorn.
3. Avui dia gairebé totes elles gaudeixen de pàgina web que posa en valor els seus elements, es poden comprar entrades on-line (defugint dels paquets turístics) i a més es pot valorar la visita. Els distintius de les pàgines de TripAdvisor són mostres del bon servei d'aquestes instal·lacions.
4. Les dificultats econòmiques que hi ha hagut a tots els nivells i l'interès per fomentar nous usos a les Coves ha suposat que aquests recursos també s'hagin convertit en centres de bodes, anuncis de televisió, celebració de concerts, passarel·les de moda. En fi uns nous usos que també ajuden a donar a conèixer aquestes zones.
5. Totes elles es complementen amb el seu entorn i permet el desenvolupament d'una oferta complementària de restaurants, platges, hotels, que pot fer més interessant la visita a les Coves. N'hi ha moltes que tenen punts forts durant l'època turística, però així hi tot altres romanen obertes tot l'any. És molt important perquè sense aquests serveis, la seva visita seria complicada
6. A part de les Coves turístiques tradicionals n'existeixen una gran quantitat com ja hem parlat que són importants i no estan destinades a aquest ús turístic. S'han d'obrir a un turisme més gran? O s'han de mantenir orientades a un turisme més aventura, explorador i actiu? Considero que als llocs on es situen s'han de conservar i estudiar des d'un punt de vista litològic i biològic. També s'haurien de fer rutes per aquestes coves "secundàries" i explicar tots els detalls naturals.
7. Un cas excepcional és el cas de la Cova d'en Xoroi, que és un recurs turístic totalment comercial. S'hi ha instal·lat un restaurant i s'ha deixat de banda la part natural. Pens que també s'hauria d'explicar més bé els elements naturals i així seria més completa.
8. Pens que l'existència de tantes Coves pot generar un turisme propi. I també crear rutes per totes les més reconegudes, sempre complementada, amb visites a elements culturals, gastronòmics que la farien més entretinguda.

Bibliografia

De Olañeta editor. 1994. "Die Balearen III. Mallorca-Menorca. Archiduke Luis Salvador" Editorial José de Olañeta. Palma de Mallorca.

Ginés, J. 1995. "Les Coves turístiques de Mallorca". In: Ginés, A. & Ginés, J. (Eds): *El carst i les coves de Mallorca*. Endins, 20 / Mon. Societat d'Història Natural, 3: 191-203. Palma de Mallorca.

"Tríptic informatiu coves de Campanet".

Llopis-Lladó, N. & Thomas-Casajuana, J.M. 1948. "La Hidrologia cárstica de los alrededores de Campanet (Inca, Mallorca)" Miscel·lània Almera. Publicació del Institut de Geologia de la Diputació Provincial 7 (2): 39-60. Barcelona.

Martel, E. A. 1903: "Les cavernes de Majorque". *Spelunca*, 5 (32): 1-32.

1986. "Sous Terre. Cuevas del Drach, à Majorque". *Ann. Club Alpin Franç.* 23: 1-32.

Mascaró Pasarius, J. 1986. "Corpus de Toponimia de Mallorca. Tomo II. CAN RANDER – FOSSA". Editorial Promocions. Palma de Mallorca.

Murillo, A. 1963: "La cueva den Xoroi". *Revista de Menorca*, 3: 327-342.

Panareda, JM & Rosselló Verger, V. 2003. "Diccionari de Geografia física". TERMCAT, Centre de Terminologia. Barcelona.

Valero, G. 2001: "La llarga ruta de l'excursionisme mallorquí. Aproximació a la història de l'excursionisme a Mallorca. Volum I: des dels inicis fins a 1920." El Gall Editor – Grup Excursionista de Mallorca. Quaderns de Muntanya, 4. 295 pp. Palma.

Vives Mascaró, M. 1996. "Les Coves de Campanet". Ajuntament de Campanet. Col·lecció Pla de Tel, 6. 106 pàgines. Campanet.

Webgrafia

www.covadecanmarsa.com/

www.covadenxoroi.com/

www.cuevasdelshams.com/

www.covesdecampanet.com/

www.cuevasdearta.com/

www.covesdeldrach.com/

